პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

ლიტერატურული საქართველო

პარასკევი, 20 აგვისტო, 1943 წ. | საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ჟოგველკვირეული ორგანო | № 20 (296). ფასი 50 კაპ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბრძანება

უმაღლესი მთავარსარდლისა

ა. წ. 15 აგვისტოს შეუპოვარი ბრძოლების შედეგად გვარდიის მე-16 და 84-ე მსროლელმა დივიზიებმა, 238-ე და 369-ე მსროლელმა დივიზიებმა გაათავისუფლეს ქალ. **კარაჩოვი** გერმანელ დამპყრობლებისაგან და ამასთან გვაჩვენეს ვაუკაცობისა და უნარიანი საბრძოლო მოქმედების ნიმუშები.

მიღწეულ წარმატებათა აღსანიშნავად გვარდიის მე-16 და 84-ე მსროლელ დივიზიებს, 238-ე და 369-ე მსროლელ დივიზიებს, რომელთაც გაათავისუფლეს ქალ. **კარაჩოვი**, მიენიჭოს „**კარაჩოვის**" სახელწოდება და ამიერიდან ისინი იწოდებოდნენ:

გვარდიის კარაჩოვის მე-16 მსროლელი დივიზია.

გვარდიის კარაჩოვის 84-ე მსროლელი დივიზია.

კარაჩოვის 238-ე მსროლელი დივიზია.

კარაჩოვის 369-ე მსროლელი დივიზია.

უმაღლესი მთავარსარდალი
საბჭოთა კავშირის მარშალი ი. სტალინი

1943 წლის 15 აგვისტო.

სტალინური ავიაციის დღე

მიმდინარე წლის 15 აგვისტოს მთელმა საბჭოთა ხალხმა მედგარი ბრძოლით ფრონტზე, დაძაბული შრომით ზურგში აღნიშნა თავისი ერთ-ერთი საყვარელი ტრადიციული დღესასწაული—სტალინური ავიაციის დღე.

საბჭოთა ხალხს განუსაზღვრელი სიყვარულით უყვარს თავისი ავიაცია, რადგან იგი მისი პირმშოა, მის მიერ შობილი, მის მიერ აღზრდილი და დავაქაცებული. სტალინურმა ავიაციამ და მისმა ადამიანებმა, შეიძლება ითქვას, ყველაზე უფრო მკვეთრად და ხელშესახებად გამოამჟღავნეს საბჭოთა ხალხის მატერიალური და სულიერი ძლიერება. სამამულო ომის პირველ დღეებში, როცა ფაშისტურ გერმანიას ავიაციის მხრივ რიცხობრივი უპირატესობა ჰქონდა, საბჭოთა მფრინავებმა ისეთი სიმტკიცე, შეუპოვრობა და ბრძოლის უნარიანობა გამოიჩინეს, რომ დიდი ბელადის ამხანაგი **სტალინის** შემდეგი მაღალი შეფასება დაიმსახურეს: „ჩვენი ავიაცია ხარისხით გერმანიის ავიაციას სჯობს, ხოლო ჩვენმა სახელოვანმა მფრინავებმა უშიშარ მებრძოლთა სახელი მოიხვეჭეს". შემდგომში თვეების საჰაერო ბრძოლებმა უფრო ცხადჰყვეს ამ შეფასების სრული ჭეშმარიტება. ორი წლის მანძილზე საბჭოთა ავიაცია რაოდენობით და ხარისხით იმდენად გაიზარდა, რომ იგი დღეს საბჭოთა ცის სრული ბატონ-პატრონი შეიქნა. იმ დიდ გამარჯვებებში, რომელიც ამ უკანასკნელი თვეების მანძილზე მოიპოვა ძლევამოსილმა წითელმა არმიამ, თავისი უმნიშვნელოვანესი წვლილი შეიტანა საბჭოთა ავიაციამ, რომელმც უამრავი გამანადგურებელი, პირდაპირ, მომაკვდინებელი დარტყმა აგემა ყოველი სახეობის გერმანელ ფაშისტურ ჯარებს.

საბჭოთა ავიაციის ეს ძლევამოსილება უშუალო შედეგია იმ განსაკუთრებული მზრუნველობისა, რომელსაც ჩვენი მშობლიური ავიაციისადმი იჩენდა და იჩენს ამხანაგი **სტალინი**. როგორც სამართლიანად აღნიშნავს თავის წერილში ავიაციის გენერალ-ლეიტენანტი ნ. შიმანოვი, „**სტალინი** იდგა საბჭოთა სამხედრო საჰაერო ფლოტის აკვანთან, ის უვლიდა და ზრდიდა საბჭოთა კონსტრუქტორებსა და მფრინავებს. ახლაც, ომის სასტიკ დღეებში, ამხანაგი **სტალინი** აღაფრთოვანებს და მიუძღვება ბრძოლაში საბჭოთა ხალხის ფრთოსან შვილებს". ამხანაგმა **სტალინმა** აღზარდა უნიჭიერესი კონსტრუქტორები, რომლებმაც შეჰქმნეს პირველხარისხოვანი თვითმფრინავები, მოტორები და საჭურველი. დღეს უძლეველი თვითმფრინავების მსოფლიო სახელი აქვთ მოხვეჭილი „იაკოვლევს", „ილიუშინ-2"-ს, პეტლიაკოვ-2"-ს, „ლავოჩკინ"-5-ს და სხვ. იმ 43 ათასი თვითმფრინავიდან, რომელიც საბჭოთა ფრონტზე დაჰკარგა ფაშისტურმა გერმანიამ, უდიდესი ნაწილი ჩამოგდებულია საბჭოთა კონსტრუქციის თვითმფრინავებით, საბჭოთა სტალინური შევარდნების მიერ. დიდმა ბელადმა აღზარდა არა მარტო კონსტრუქტორები არამედ საჰაერო ბრძოლის სწორუპოვარ ოსტატთა მთელი პლეადაც. მოწინავე კაცობრიობის აღფრთოვანებას იწვევდნენ და იწვევენ სტალინური შევარდნები—საბჭოთა კავშირის გმირები საფონოვი, ხლობისტოვი, პოკრიშევი, ბარანოვი, შესტაკოვი, მაკაროვი, პოკრიშკინი, ძმები დიმიტრი და ბორის გლინკა, ბერესტნევი, ხარიტონოვი და მრავალი სხვ. თვითეული ამ მფრინავთაგანის პირად ანგარიშზე ირიცხება ათი, თხუთმეტი, ოცი და ზოგჯერ უფრო მეტი ჩამოგდებული თვითმფრინავი მოწინააღმდეგისა.

სტალინელ მფრინავთა ამ შესანიშნავ პლეადას ეკუთვნიან საბჭოთა საქართველოს სასიქადულო შვილები, საჰაერო ბრძოლების შესანიშნავი ოსტატები—ნანეიშვილი, წურწუმია, ჩიტაიშვილი, ჭანკოტაძე, ჯაბადარი, კაპანაძე, კობლოვი, მშვენიერაძე, ჩხაიძე, ჩხიკვიშვილი, ნიკოლეიშვილი, კინწურაშვილი და ბევრი სხვა მამაცი ქართველი ვაუკაცი მფრინავი, რომლებმაც მტრის ცოცხალი ძალების და მისი სამხედრო ობიექტების განადგურებით უჭკნობი სახელი მოიხვეჭეს და ასახელეს თავიანთი ქვეყანა.

ქართველმა ხალხმა თავისი უსაზღვრო სიყვარული და ერთგულება სტალინური ავიაციისადმი დაამტკიცა არა მარტო იმით, რომ სამშობლოს სობით მისცა რჩეული მფრინავი, არამედ იმითაც, რომ თავისი შრომითი დანაზოგით ააგო საბრძოლო თვითმფრინავთა მთელი ესკადრილიები—„საბჭოთა საქართველო", რომლებიც დაუნდობლად სპობენ ფაშისტ საჰაერო პირატებს.

ქართველი ხალხის სიამაყეს სტალინური ავიაციით და მისი ადამიანებით, მის განუსაზღვრელ სიყვარულს სტალინელი შევარდნებისადმი გამოხატავს ქართული საბჭოთა პოეზია. სამამულო ომის თემაზე დაწერილი არა ერთი და ორი შესანიშნავი ქართული ლექსი შთაგონებულია ჩვენი მამაცი მფრინავების საარაკო საგმირო საქმეებით. საჰაერო ბრძოლის ოსტატთა—სტალინელ შევარდენთა გულადობა, მამაცობა, უსაზღვრო სიყვარული სამშობლოსადმი, გამარჯვების ურყევი ნებისყოფა, მათი თავგანწირულება გახდა არა მარტო ლირიკულ, არამედ ეპიკურ ნაწარმოებთა მთავარ თემად თანამედროვე ქართველ პოეტებისათვის. მაგრამ ის, რაც დღემდე შექმნილა და დაწერილა სტალინურ ავიაციასა და მის ადამიანებზე, არის მხოლოდ დასაწყისი იმ გრანდიოზული ეპოპეისა, რომელსაც ქართველი საბჭოთა მწერლობა შექმნის ჩვენი უშიშარი და სწორუპოვარი საჰაერო რაინდების სადიდებლად და უკვდავსაყოფად.

ფურცლები საფრონტო დღიურიდან

გიორგი ნატროშვილი

3. უსახელო სოფელში

მას მერე წავიდნენ დღეები, თვეები. წელიწადიც მიიწურა. უკვე უფაში ვიყავ, ჰოსპიტალში. აქვე იყო ლეიტენანტი პოპოვი—ისიც ჩვენი დივიზიიდან. ვიგონებდით ჩვენებს, რომლებიც ფრონტზე დავტოვეთ, ვიგონებდით სმოლენსკის ოლქის ტყეებს, მოსკოვ-ვარშავის ფართო გზატკეცილს, იღბლიან და ხანდისხან უიღბლო ბრძოლებს და ფიქრით ისევ ხშირად დასავლეთის ფრონტზე ვიყავით.

ერთ დღეს პოპოვმა მითხრა:

— გახსოვს მფრინავი რომ მოიყვანეს მიწურში ჩვენთან ბიჭებმა?

როგორ არ მახსოვს,—ვუთხარი.

— ჰო—და მისი შტურმანი ეხლა აქა წევს. უკანასკნელ ეშელონს მოჰყვა.

შევედით მის პალატაში. გამაცნო, უთხრა—ესეც ჩვენთან იყოო, ცხენოსან გვარდიაში, როცა მფრინავი ვიპოვეთო.

და მაშინ ასე, სრულიად შემთხვევით გავიგეთ ამბავი ბომბდამშენის შტურმანისა...

უკრაინელი იყო, გვარად პოტილიცა.

ცეცხლწაკიდებულ თვითმფრინავიდან შტურმანიც გადმოხტა. მფრინავმა ეს იცოდა. მაგრამ სად ჩამოეშვა ის, საით წავიდა, ამაზე მას არაფრის თქმა აღარ შეეძლო.

ის კი, ტყეში რომ ჩამოეშვა, პარაშუტი ხის გაფარჩხულ ტოტებს ვერ მოარიდა, სახე დაიკაწრა. პარაშუტი ხეზე მიატოვა, ხის სქელ ღეროს ჩამოყვა და მიწაზე ჩამოვიდა, მისი პირველი ნატვრაც ერშოვთან შეხვედრა იყო.

ველარ იპოვნა თანამებრძოლი და ტყეში ველარც ძახილი დაუწყო. სოფრთხილე იყო საჭირო. აქ ახლო-მახლო სადღაც ის გერმანელი მფრინავი უნდა დახეტიალობდესო,—ფიქრობდა, ცეცხლწაკიდებულ „მესერიდან" რომ გადმოხტა...

კარგახნის ხეტიალის შემდეგ გზაზე გამოვიდა დაღლილ-დაქანცული ნელნელა გაჰყვა გზას. სოფელი დაინახა, განაპირა ქოხთან გერმანელების პატრული შენიშნა. ისევ უკან წავიდა და ტყეს შეეფარა.

ესეც ჩქარა მოქანცა უკაცურმა ტყემ, თოვლში სიარულმა. ამ პირობებში ნახევარი კილომეტრის გავლა ისე ქანცავს ადამიანს, როგორც ნორმალურ შარაზე ოცდახუთი კილომეტრის გზა არ მოღლის.

ბალახი რა არის, ისიც არსადა სჩანდა და ერთი ფოთოლი არ ება ხეს. ზამთრის მძიმე ძილით ეძინა ტყეს და თოვლის თეთრი საბანი ეხურა. ის მაინც ხელის ფათურით მიდიოდა წინ, ეჭიდებოდა ხის ტოტებს, ეყრდნობოდა ბუჩქებს და მაინც მიდიოდა.

საღამო ახლოვდებოდა. ახალი შებინდებული იყო, როცა მგზავრმა რაღაც ნაფეხურები შენიშნა,—აღარ გადაუხვია, გაჰყვა. ბილიკი თითქოს ფართოვდებოდა. თვალდახუჭულად შეუძლიან ადამიანს თოვლიან ტყეში ვიწრო ბილიკზე იაროს და არც გადასცდეს მას. ფეხი იმავე წუთს იგრძნობს კვალის შეშლას და ფათურით მოსძებნის უცხო ნაფეხურებს. ნახევარი კილომეტრი მაინც იარა და შუაგულ ტყეში წააწყდა იმას რაც აღარც სოფელი იყო და აღარც უსოფლობა უთქმოდა.

სოფელი არ იყო იმიტომ, რომ უსახელო იყო, არსად სჩანდნენ ნაცნობი სილუეტები ქოხებისა. ამ ულრანში და უგზოობაში სოფელს რა უნდოდა, ბაგრამ იქ ადამიანები მაინც ცხოვრობდნენ. მათი ძველი სოფლიდან გაპარტახებული და დამწვარი უდაბნოლა დარჩენილიყო, იმათაც მიეტოვებინათ, გერმანელ ყაჩაღებს გამოჰქცეოდნენ, ჯერ კიდევ დაზამთრებამდე მიწურები მოეთხარათ და სახელდახელოდ დასახლებულიყვნენ. სმოლენსკის ოლქის ტყეებში ეს ჩვეულებრივი მოვლენა იყო,—და ბუნებრივია ამ პირველყოფილ ბინებს ხალხი ყველაზე მიუვალ ადგილებზე გასჭრიდა ხოლმე. ვერც შენიშნავდი ვიდრე ზედ არ წააწყდებოდა. პოტილიცა ასე პირდაპირ წააწყდა განაპირა მიწურს.

დაქანცული იყო. ასეთი მიწურების არსებობა გაგონილი ჰქონდა და იცოდა, რომ მასში მშვიდობიანი რუსები დაუხვდებოდნენ. მიწურის კიბეზე საბოდე საფეხური ჩაიარა და კარებს მიაწვა. კარი ადვილად შეიღო.

მიწურში რომ შევიდა შუაცეცხლს მოჰკრა თვალი. ნახევრად სიბნელეში გარკვევით ჯერ ვერაფერი გაარჩია. შეეჩვია, რომ მოეთვალიერებინა იქაურობა: ცეცხლის ერთ მხარეს ვიღაც კაცი იჯდა, მეორე მხარეს—ქალი და ორი პატარა ბავშვი. ყველანი მას შესცქეროდნენ.

— გამარჯობათ ჩვენებურებო! — დაარღვია დუმილი შემოსულმა.

იმავე წუთს დამხდურმა, ცეცხლთან რომ კაცი იჯდა, იმან, რევოლვერი ჯიბიდან ამოიღო, დაუმიზნა და საჩვენებელი თითი მსხლეტთან რომ მიიტანა ქალმა მოასწრო, მაჯაში ჩასტაცა ორივე ხელი და ლულა მაღლა ააწევინა. ტყვიებმა მიწურის ჭერისაკენ გაიზუზუნეს.

დამხდურმა მერე რევოლვერი ქალს შეატოვა ხელში და იმავე წუთს შემოსულისაკენ გადახტა.

გადახტა და ყელში სწვდა. ორივენი ერთად დაეცნენ, ცეცხლში წაიქცნენ. ჩააქრეს ის თავის სხეულებით. ცეცხლისა და თოფის წამლის კვამლით სავსე ჩამობნელებულ მიწურში ჰბორგავდნენ. ჰბუბნიდნენ და ჰგლეჯდნენ ერთი მეორეს.

ბავშვები კუთხეში მიინაბნენ. მათთვის ყველაფერი ეს იმდენად მოულოდნელი იყო, რომ ტირილიც არ დაუწყიათ. ის ქალიც იძულებული იყო ხელებჩამოშვებული მდგარიყო. ვის მიეშველებოდა ამ ბრძოლაში, როცა მოწინააღმდეგენი არა სჩანდნენ და წყვდიადში მარტო ფათურით ყელებს უძებნიდნენ ერმანელთს. ის ხვდებოდა, რომ აქ რუსი და გერმანელი იბრძოდნენ, მაგრამ ის კი აღარ იცოდა, რომ ეს მათი მეორე შეხვედრა იყო, რომ ისინი ახლა მიწისქვეშ ამთავრებდნენ იმ ბრძოლას, რომელიც ცაში დაიწყეს.

გერმანელმა მფრინავმა ერთი საათით ადრე იპოვნა ის მიწური. თუმცა ფრთხილობდა, მაგრამ მაინც გადაწყვიტა ღამე იქ გაეთია. და როცა პოტილიცამ შეაღო კარი,—გერმანელი თვალის დახამხამებაზე მიხვდა, რომ ეს რუსი იყო და ისიც სამხედრო, ისინი ერთად ვერ გათბებოდნენ ერთი პატარა ცეცხლის პირას. ამიტომ შეაგება შემოსულს ტყვია.

შემოსულმა კი ვერაფრის მოფიქრებაც ვერ მოასწრო, ის ახლა ინსტიქტითღა იბრძოდა.

მიწურში ბორგვა მისწყდა, კაცის ხრიალიღა ისმოდა. მოჩხუბართაგან ერთიღა წამოდგა ფეხზე და წარმოსთქვა:

— აბა, ერთი ამოგვინათე დიასახლისო.

როცა სინათლე დაანთეს, მკვდარი გარეთ გაათრიეს. თოვლში ჩაფლეს. მაშინღა შეხედეს ერთი-მეორეს: საბჭოთა მეთაური ნაცარში და ფერფლში იყო ამოსვრილი, სახე ჩალურჯებული და გამურული ჰქონდა, ყელი დაკაწრული და საყელო-ჩამოგლეჯილი.

დილაბინელზე ქალმა გააცილა სტუმარი. პარტიზანებთან მიიყვანა, როცა დიდი მიწიდან პარტიზანებთან თვითმფრინავი მიფრინდა, შტურმანი ისევ თავის ესკადრილიაში წაიყვანა.

ასე დაბრუნდა მიხეილ პოტილიცა საბრძოლო მწყობრში.

4. სიკვდილი პაპარა სოფლისა

მოსკოვ-ვარშავის გზატკეცილის გადაღმა, სმოლენსკის ოლქის ტყეში, იყო პატარა სოფელი მალაია პრეჩისტაია. ფრონტი ახლოს გადიოდა. სოფელი ისე იყო სამი მხრიდან მიმალული ნაძვნარში, რომ ვიდრე არ წააწყდებოდი, ვერ დაინახავდი. ჰორიზონტი იხსნებოდა მარტო აღმოსავლეთისაკენ; ამ მხარეს მინდორი იწყებოდა, რომელიც სულ ბაღლდებოდა, მერე ბექობად იქცეოდა. ამ ბექობზე მეორე სოფელი იყო, საიდანაც ირგვლივ ხელის გულივით მოსჩანდა ყველაფერი. სწორედ ამ მაღლობზე, მეორე სოფელში, ვიმყოფებოდით ჩვენ.

ვინ იცის, რამდენჯერ სცადეს გერმანელებმა ამ მაღლობის ხელში ჩაგდება მაგრამ ვერაფერს გახდნენ.

სოფლებს შუა კილომეტრნახევარზე მეტი მანძილი იყო.

თუმცა მალაია პრეჩისტაიაზე მთავარი გზა არ გადიოდა, ტყიდან შემოსასვლელი მაინც ჩახერგილი იყო. გზის პირას ვეება ნაძვი ძირში გადაეხერხათ და გზაზე წამოექციათ. როცა გერმანული ტანკები მიადგნენ ამ ადგილს, სალდათები გადმოხტნენ და გზის გაწმენდა დაიწყეს. ვიდრე ხერგთან სალდათები ფათურობდნენ, ნაღმი აფეთქდა. ხის ტოტების ნალეწებთან, თოვლის ბელტებთან ერთად ადამიანების ძვლებიც და ხორცის ნაფლეთებიც ჰაერში აისროლა და შორს გადაჰფანტა.

ეს მოხდა დილით. იმავე დილას გერმანული ტანკები და მეავტომატენი თავს დაესხნენ მალაია პრეჩისტაიას. ბრძოლამორეულებმა გააფთრებით შეუტიეს, თოფის წამლისა და ნაღმების ჭვარტლმა დაიწყო თოვა სოფელზე. შავად შეღება, უმტვერო თეთრ სუფრასავით რომ თოვლი ეფინა. ყველაფერი ნაცარტუტად იქცა. სახლებს ცეცხლი წაეკიდა, სოფლელებმა გაქცევაც ვერ მოასწრეს. სახლები უკვე იწვოდნენ, როცა ისინი გარეთ გამორბოდნენ. ტირილში და ძახილში აღარ ისმოდა შრიალი საარტილერიო ყუმბარებისა, რომლებიც ერთი მეორეზე მოფრინავდნენ. დედები მოსთქვამდნენ, ბავშვები ტიროდნენ, თავზარდაცემულნი, გაგიჟებულნი დარბოდნენ ძაღლები და საცოდავად ღმუოდნენ.

გადარჩენილნი მორბოდნენ ჩვენსკენ. სხვები ნანგრევებს ქვეშ იწვოდნენ. ზოგნი ქუჩაზე ეყარნენ დაჭრილნი. ბავშვის სხეულში ცხელ ტყვიას გაეღლო. დედას მაინც მოჰყავდა, და, ბავშვისა მარტო თვალებიღა იყვნენ ცოცხალნი.

მორბოდნენ და თან მტერი მოსდევდათ. ცხედრებით მოიფინა სოფლიდან გამოსასვლელი. მტერი ფეხდაფეხ მოჰყვათ: გერმანელები მოდიოდნენ, მოდიოდნენ იერიშით. ჩვენი მხრიდან ერთი თოფი არ გავარდნილა, ისმოდა მარტო ჩხარუნი საკეტებისა. აქა-იქ მებრძოლთა თვალებზე ჯავრიანი ცრემლი ბრწყინავდა. არ შეიძლებოდა სროლა, ეს ყველამ იცოდა.

მერე უეცრად გამოქცეულმა სოფლელებმა, თითქოს მიხვდნენო, გეზი იცვალეს, აგვერიდნენ და მარცხნივ გადაუხვიეს. მტერს კი ეს არ უნდოდა. გერმანელებს სწადდათ ამ ხალხის მხრებზე, მათ საფარ ქვეშ შემოსულიყვნენ სოფელში, ამიტომ გააფთრებით დაუწყეს სროლა ხალხს. ცეცხლით გზა გადაუღობეს. არც ერთი არ მობრუნდა. ჩაეცნენ თოვლში, მარცხნივ მიხოხავდნენ. ფრონტი თავისუფალი იყო.

მიუხედავად იმისა, რომ გერმანელებმა ცეცხლი უკვე ჩვენზე გადმოიტანეს, მებრძოლები გამოცვივდნენ საფრებიდან. ეზოებში იდგნენ. სროლა არ შეიძლებოდა. იცქირებოდნენ. ხედავდნენ, რომ სოფლელებმა არ ინდომეს მტერი ჩვენამდე უვნებელი მოსულიყო.

მერე კი როცა მტრის მუხანათური განზრახვა ჩაიშალა, დაიწყო ჩვენი ბატალიონის შეტევა.

ეს იყო უჩვეულო შეტევა, რომლის მსგავსი მე არ მენახა. უჩვეულო იყო იმიტომ, რომ აქ არავის გაუცია ბრძანება, შტაბებს ამ იერიშის გეგმა არ დაუმუშავებიათ, არ შეუდგენიათ. რაღაც უხმოდ, ტალღასავით, სტიქიურად, ზავი რომ წამოვა ხოლმე, ისე—მთელი ბატალიონი ფერდობში დაეშვა. მებრძოლები ბოღმითა და შურისძიებით იყვნენ აღსავსენი ვის უნდა ეფიქრა სიკვდილზე, როცა მათ თვალწინ მთელმა სოფელმა ვაუკაცურად მიიღო სიკვდილი?!

როცა ყველაფერი დამთავრდა და გერმანელები განადგურებულ იქნენ, ჩვენ მალაია პრეჩისტაიაში წავედით. თოვლიან მინდორზე და სოფლის ქუჩაში ეყარნენ დახოცილ ქალები და ბავშვები. ქოხები ისევ იწვოდნენ. საიდანღაც მოფრინდა უამრავი ფრინველი და ყივილით დასტრიალებდა სოფელს თავზე, თითქო ამ ვეება ხანძარზე გათბობა უნდაო.

ასე მოკვდა პატარა სოფელი მალაია პრეჩისტაია.

ი. სტალინი—„საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ"

სახელგამის პოლიტიკური ლიტერატურის სექტორმა ქართულ ენაზე გამოსცა ამხანაგ **სტალინის** წიგნი „საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ". წიგნში დაბეჭდილია დიდი ბელადის ამხანაგ **სტალინის** გამოსვლები, მოხსენებები, სიტყვა, ბრძანებები, მისასალმებელი დეპეშები და პასუხები კორესპონდენტთა შეკითხვებზე, რაც გამოქვეყნებულია სამამულო ომის პერიოდში.

წიგნის შინაარსია:

გამოსვლა რადიოთი 1941 წლის 3 ივლისს.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის XXIV წლისთავი. მოხსენება მშრომელთა დეპუტატების მოსკოვის საბჭოს და ქ. მოსკოვის პარტიულ და საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა 1941 წლის 6 ნოემბრის საზეიმო სხდომაზე.

სიტყვა წითელი არმიის პარადზე, 1941 წლის 7 ნოემბერს, წითელ მოედანზე, მოსკოვში.

ბრძანება თავდაცვის სახალხო კომისრისა. 1942 წლის 23 თებერვალი, № 55, ქ. მოსკოვი.

ბრძანება თავდაცვის სახალხო კომისრისა. 1942 წლის 1 მაისი № 130, ქ. მოსკოვი.

ამხ. ი. ბ. სტალინის პასუხები ამერიკის ასოშიეიტედ პრესის სააგენტოს კორესპონდენტის კითხვებზე (1942 წლის 3 ოქტომბერი).

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის XXV წლისთავი. თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარის მოხსენება მშრომელთა დეპუტატების მოსკოვის საბჭოს და ქ. მოსკოვის პარტიულ და საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა 1942 წლის 6 ნოემბრის საზეიმო სხდომაზე.

ბრძანება თავდაცვის სახალხო კომისრისა. 1942 წლის 7 ნოემბერი, № 345, ქ. მოსკოვი.

ამხ. ი. ბ. სტალინის პასუხები ამერიკის ასოშიეიტედ პრესის სააგენტოს კორესპონდენტის კითხვებზე (1942 წლის 13 ნოემბერი).

ბრძანება უმაღლესი მთავარსარდლისა სამხრეთ - დასავლეთის, სამხრეთის, დონის, ჩრდილოეთ-კავკასიის, ვორონეჟის, კალინინის, ვოლხოვისა და ლენინგრადის ფრონტების ჯარებისადმი (1943 წლის 25 იანვარი).

ბრძანება უმაღლესი მთავარსარდლისა დონის ფრონტის ჯარებისადმი. 1943 წლის 2 თებერვალი.

ბრძანება უმაღლესი მთავარსარდლისა. 1943 წლის 23 თებერვალი, № 95 ქ. მოსკოვი.

ბრძანება უმაღლესი მთავარსარდლისა. 1943 წლის 1 მაისი, № 195, ქ. მოსკოვი.

ამხ. ი. ბ. სტალინის პასუხები ამერიკულ გაზეთ „ნიუ-იორკ ტაიმსის" და ინგლისურ გაზეთ „ტაიმსის" კორესპონდენტის კითხვებზე (1943 წლის 4 მაისი).

ამხ. ი. ბ. სტალინის მისასალმებელი დეპეშები ბ-ნ უ. ჩერჩილისა და ბ-ნ ფ. რუზველტისადმი ინგლის-ამერიკის ჯარების გამარჯვების გამო ჩრდილოეთ აფრიკაში (1943 წლის 9 მაისი).

ამხ. ი. ბ. სტალინის პასუხი ინგლისის რეიტერის სააგენტოს მთავარ კორესპონდენტის კითხვაზე (1943 წლის 28 მაისი).

ამხანაგ **სტალინის** წიგნი „საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ" გამოცემულია ლამაზად, შეიცავს 105 გვერდს და ღირს 2 მან.

მწერლები სწავლობენ ამხანაგ სტალინის წიგნს—„საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ"

ამხანაგ **სტალინის** წიგნის—„საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ" შესწავლას შეუდგა ქართველი საბჭოთა მწერლები.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმმა და პირველადი პარტორგანიზაციის ბიურომ დასახა კონკრეტული ღონისძიებანი ამ დიდი ისტორიული მნიშვნელობის წიგნის ღრმად და საფუძვლიანად შესწავლისათვის. აგვისტო-სექტემბერ-ოქტომბრის განმავლობაში მწერალთა კლუბში ჩატარდება ციკლი მოხსენებებისა ამხანაგ **სტალინის** წიგნის შესახებ. მომხსენებლებად მოწვეულნი არიან კვალიფიციური ლექტორები. გარდა ამისა, აგიტატორები სისტემატიურად წაუკითხავენ მწერლების ცალკეულ ჯგუფებს და მწერალთა კავშირის თანამშრომლებს თავებს ამხანაგ **სტალინის** წიგნიდან.

ორი ლექსი

სანდრო ელენტი

ძმაო და სწორო!

(გმირულად დალუპულ შალამბერიძის ხსოვნას)

ცხრაწყაროელო*), სწორო ძმის გულო! ძმაო და სწორო, ვაჟაცის გულით
ჩემი ბავშვობის დღეებს მაგონებ, დაეცი ბრძოლის ველზე გმირულად,
ახლაც მეზობლად უნდა გიგულო, გულში სამშობლო ამოქარგული
ეგ ვაჟკაცობა რომ გამაგონე. ებრძოდი სიკვდილს თავგანწირულად.
ვერ დაგვაშორებს ტყვიის ქარცეცხლი შურისძიების რისხვით ავსილი
კვლავ გაბაფხულის არიჟრაჟებას... სტოვებდი ღიმილს მთაზე და ველად,
ადრე ყლორტული პირველი მერცხლის თავს გევლებოდა მშობლის ალერსი,
გულს მახარობლად ისევ დარჩება. „წინ სამშობლოსთვის“ ესმოდა ბელადს.
გშვენოდა ჭაბუკს, როცა საოცრად, თითქოს ცხრაწყაროს ზეცა გეხურა,
მტრისა სისხლის წილ სიხლი დალიე, ჩაგესმა ტკბილი მრავალჟამიერ,
ფრთებიან შეასხი ყმაწვილკაცობას, თვალი მოავლე ირგვლივ ვეფხურად
ისე შესტრფოდი მზეს და ალიონს. და პირმცინარემ სული დალიე.

*) ცხრაწყაროა სოფელია ზესტაფონის რაიონში. შალამბერიძე ამ სოფლიდან იყო. ბავშვობა ერთად გავატარეთ. ს. ყ.

ზეზვაის წერილი დედას

სანამ გული ჰფეთქს ვაჟკაცის, შევეწირები სამშობლოს,
მტერ არ ვახარებ წუთითა, მიწას ზურმუხტს და მწვანესა;
ტყვია ლაჩრულად ვერ დამცემს თუნდაც გამგზიროს და ბოლოს
მებრძოლს ჭაბუკის გულითა. მტერზე ფრანგულის გალესვამ.
ბიჭი არ ვიყო, შხამადაც დედაო, წარბ არ შეხარო,
შემერგოს დედის ძუძუცა, კვლავ გამარჯვების მნახველმა.
თუ არ ვიბრძოლებ თამამად, ზეზვაი კაცად იგულვე,
ულვაშ რად უნდა უძლურსა! გახაროს შვილის სახელმა.
დედაო, მტერ არ ვახარებ, სანამ გული ჰფეთქს ვაჟკაცის,
ცეცხლზე ცეცხლს ვაჩენ რისხვადა. მტერ არ ვახარებ წუთითა,
მაშინაც სიკვდილს ვანატრებ ტყვია ლაჩრულად ვერ დამცემს,
რომ ვიცლებოდე სისხლადა! მებრძოლს ჭაბუკის გულითა.

ლექსები ფრონტიდან

თეიმურაზ ჯანგულაშვილი

წითელარმიელი

გმირის სიკვდილი

სატრფოს დუმილი, დედის ალერსი ბოლოს გველებმა სძლიეს გოლიათს...
და სილამაზე მშობელ მთებისა, — გარიჟრაჟისას დაეცა იგი.
ცეცხლმა იელვა ჩამქრალ თვალებში... იწვა ჭაბუკი. ცა მოკრიალე
დაეცა იგი გათენებისას თავს დასცქეროდა წმინდა ბროლივით,
უთანასწორო ბრძოლა ჰქონია, უნანავებდა ცელქი ნიავი,
მტერთა გვამები ეყარა ირგვლივ, მშობელ მიწიდან გადმოქროლილი.

ფრონტის მეგობარი

ზეცა ბორგავს და ტყვია კვლავ წვის ნატრობს, ყვავილი ჰქონდეს ზღაპრული,
და დედამიწა რისხვით გრიალებს. რომ განუკურნოს წამსვე იარა,
წევს ნატყვიარი გმირი არწივი, ანდა ნეტავი ტყვია მზაკვრული
გოგონა ფრთხილად უხვევს იარებს. მას მოხვედროდა ვაჟკაცს კი არა...

რუსთაველის თეატრი სეზონის გახსნის წინ

რუსთაველის სახ. თეატრის 1943-44 წლის სეზონი გაიხსნება 28 აგვისტოს ვ. დარასელის პიესით „კიკვიძე“. სეზონის განმავლობაში თეატრი განაახლებს წინა წლების შემდეგ დადგმებს: „კიკვიძე“, „ოლეკო დუნდიჩი“, „სამშობლო“, „დალატი“, „სპარტაჩელი“ აფიშით“, „უდანაშაულო დამნაშავენი“, „ოტელო“ და სხვ.

მომავალი სეზონის პირველ პრემიერად თეატრი ამზადებს ს. შანშიაშვილის ისტორიულ პიესას „კრწანისის გმირები“. პიესას სდგამს დ. ალექსიძე, მხატვარია ს. ვირსალაძე. მუსიკას სწერს ა. ბალანჩივაძე. პრემიერა შესდგება 28 სექტემბერს.

ოქტომბრის რევოლუციის დღესასწაულისათვის თეატრი ამზადებს ს. კლდიაშვილის პიესას სამამულო ომის თემაზე „ირმის ხევი“, რომელიც ასახავს მთიელთა გმირულ ბრძოლას გერმანელ ოკუპანტთა წინააღმდეგ. პიესას სდგამს ა. ვასაძე, მხატვრულად აფორმებს თ. აბაკელია, მუსიკას სწერს რ. გაბიჩვაძე. პრემიერა შესდგება 5 ნოემბერს.

20 დეკემბერს თეატრი დასდგამს ბრაგინისა და ტოვსტონოგოვის პიესას „1940 წლის გაზაფხული“, რომელშიც აღწერილია ნორვეგიელი ხალხის ბრძოლა გერმანელ-ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ. პიესას სდგამს შ. აღსაბაძე, მხატვრულად აფორმებს პროფ. შარლემანი, მუსიკა ი. გოკიელისა.

სეზონის მეორე ნახევარში თეატრი დასდგამს პიესას „სირანო დე ბერჟერაკ“ (თარგ. დ. ყასრაძის). პიესის დადგმა მინდობილი აქვს სტანისლავსკისა და ნემიროვიჩ-დანჩენკოს სახელობის თეატრის მთავარ რეჟისორს, რსფსრ დამსახურებულ არტისტ ი. თუმანიშვილს, რომელიც რუსთაველის თეატრმა მიიწვია სამუშაოდ. ი. თუმანიშვილი უკვე შეუდგა მუშაობას. სპექტაკლს მხატვრულად გააფორმებს ს. ვირსალაძე, მუსიკას დასწერს ა. ბალანჩივაძე.

სეზონის მეორე ნახევარში თეატრი დასადგმელად ამზადებს აგრეთვე ლ. ლეონოვის პიესას, „შემოსევა“ და ა. ყაზბეგის „ხევის ბერი გოჩას“, რომელიც პიესად გადააკეთა ს. შანშიაშვილმა.

საბრძოლო დექსები

(წითელარმიული გაზეთი „სამშობლოს სადარაჯოზე“).

უფროსი ლეიტენანტი გ. სიხარულიძე

სიყვარული წითელი არმიისადმი, მის მჭიდროდ დარაზმული ლეგიონებისა და პოლკებისადმი, სიყვარული საბჭოთა ცაზე მოგუგუნე ესკადრილიებისადმი, სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლებში სახელმოხვეჭილი ადამიანებისადმი—ამაყი სტალინელი ძევარდნებისადმი, სიყვარული მამაცი ტანკისტებისადმი, არტილერისტებისა და გაბედული ქვეითებისადმი საბჭოთა პოეზიის ძირითად თემად გადაიქცა. სინამდვილედ იქცა ჩვენი დროის დიდი პოეტის მაიაკოვსკის მგზნებარე სურვილი, რომ კალამი ხიშტს გათანაბრებოდა. ამიტომ არის, რომ წითელი არმიის მებრძოლები, მეთაურები და პოლიტმუშაკები გატაცებით კითხულობენ მოწინავე საბჭოთა მწერლებსა და პოეტებს. ზეპირად სწავლობენ მათ მხატვრულ ქმნილებებს, ბრძოლის მძიმე წუთებში თავიანთი გულის გასამხნევებლად იმეორებენ პატრიოტული გზნებით დაწერილ სტრიქონებს. სამამულო ომის პერიოდის საბჭოთა პოეზია აღვივებს საბრძოლო სულისკვეთებას. ამის ბრწყინვალე ილუსტრაციას წარმოადგენს წითელარმიული საფრონტო პრესა, სადაც ამჟამად თანამშრომლობენ ჩვენი პოეზიის საუკეთესო ძალები.

წითელარმიული გაზეთი „სამშობლოს სადარაჯოზე“ სისტემატურად ბეჭდავს ცნობილი ქართველი საბჭოთა პოეტების—გ. ლეონიძის, ალი მაშაშვილის, ს. ჩიქოვანის, ი. აბაშიძისა და სხვათა სამამულო ომის თემაზე დაწერილ ლექსებს, რომელნიც აღაფრთოვანებენ გერმანელი ოკუპანტების წინააღმდეგ მებრძოლებს ახალი წარმატებების მოპოვებისათვის.

გ. ლეონიძის ლექსი „წინ, სტალინურო არწივო!“ ჩვენმა მებრძოლებმა ზეპირად დაიმწყვლეს. როგორც სამშობლოს მოწოდება, ისე გაისმის ამ ლექსის სტრიქონები:

„მტერს, სამშობლოზე მოსულს,
სიკვდილის წვიმა ვაწვიმოთ...
დაწვი, დაკაფე, დაცეცხლე,
წინ, სტალინურო არწივო!“

ღრმად განიცდიან ჩვენი მებრძოლები პოეტ ა. მაშაშვილის ლექსებს „ჰიმნი სამშობლოს“, „სტალინის ქალაქი“, „გმირო მზედარო“ და სხვ. ამ ლექსებში მებრძოლნი ხედავენ საკუთარი სულის ღელვას, თავიანთ ყოველდღიურ საზრუნავს. ამ ლექსებიდან მათ მოესმით მოწოდება—დაძლიონ მთელი თავიანთი ძალები იმისათვის, რათა საბოლოოდ გაანადგურონ მტერი.

პოეტმა ს. ჩიქოვანმა სპეციალურად ჩვენი გაზეთისათვის დაწერა ლექსი „საბჭოთა მომავარს“. ეს ლექსი მებრძოლებს მოუთხრობს საბჭოთა პატრიოტიზმზე, იგი მოაგონებს მათ, რომ სამშობლოს მოპოვება მთელ თაობათა ბრძოლის შედეგი იყო. ამიტომ მისი დაცვა საბჭოთა ყველა მოქალაქის უპირველეს მოვალეობას წარმოადგენს.

გაზეთში „სამშობლოს სადარაჯოზე“ ნაყოფიერად მუშაობს ახალგაზრდა პოეტი ალიო შანიძე, რომელმაც აღნიშნულ გაზეთში წითელი არმიის გმირული ბრძოლების შესახებ დაბეჭდა ლექსები: „გვეძახის ბრძოლის ველი“, „ფოლადის არწივები“, „საქართველო“, „წინ, ძმებო, გამარჯვებისათვის“ და სხვ. ამხ. შანიძე თავის ლექსებში მებრძოლებს მოუთხრობს გერმანელი ოკუპანტების მხეცობაზე, მათ მუხანათობაზე და მზაკვრულ ზრახვებზე.

ქართველ მებრძოლთა შორის ი. ონნოშვილის ლექსებიდან პოპულარობით სარგებლობენ: „ქართლის დიდება დავიცვათ“, „ჩვიდმეტნი“ „ქართველის დედები“, „კ. ლესელიძეს“, რომლებიც მკითხველს ნამდვილ პოეტურ აღმფრენას და პოლიტიკურ მგზნებარებას განაცდევინებენ. ძლიერი ზემოქმედების ძალა აქვს ლექსს „ქართლის დიდება დავიცვათ“. ამ ლექსში მებრძოლი პოეტი, რომელიც სამშობლომ წითელ არმიაში საბჭოთა ხალხის ღირსების დასაცავად გამოგზავნა, თავის თანამებრძოლებს მოუწოდებს:

„ქართლის დიდება დავიცვათ,
კრემლის ნათელი ლამპარი,
ჩვენი მშობლების სახელი,
ჩვენი ბავშვობის აკვანი.
მტრის თავზე რისხად ბრწყინავდეს
ფხა-ალესილი მახვილი,
კიდით-კიდემდე გრგვინავდეს
ჩვენი მხედრული ძახილი!“

გაზეთ „სამშობლოს სადარაჯოზეს“ ფურცლებზე ბევრმა ახალგაზრდამ გამოამჟღავნა თავისი ნიჭი. აღმოჩნდა, რომ ჩვენი მებრძოლები არა მარტო საბრძოლო იარაღსა და მტრის განადგურების ხერხებს ეუფლებიან, არამედ განუწყვეტლივ ზრუნავენ თავიანთი საერთო განათლების ამაღლებისათვისაც, „ითხულობენ კლასიკოსებსა და თანამედროვე მწერლებს და თვითონაც ეწევიან შემოქმედებითს მუშაობას.

რაზე სწერენ დამწყები მწერლები? ისინი უმთავრესად რიგითი მებრძოლები ან მეთაურები არიან, რომლებიც, გულმოდგინედ ასრულებენ რა ფიცით ნაკისრ ვალდებულებებს მშობელი ქვეყნის წინაშე, თავიანთ შემოქმედებაში უმღერიან სამშობლოსათვის თავდადებულ გმირებს, ჩვენს სამართლიან საქმეს, გმირულ წითელ არმიას.

უფროსი სერჟანტი ს. არღუთელი ლექსში „კვლავ იკაშკაშებს მზე ჩაუსვლელი“ სწერს:

„ვერა, ვერ ჩაჰკლან თავისუფლება,
ხალხს რომ იმედად ფულში ეღვივის!
ვერა, ვერ ჩაჰკლან ჩვენი ცხოვრება,
ვერ შეაჩერონ მისი დუღილი!
მტერს დავამარცხებთ! ჰკითხეთ ვაჟკაცებს,
მათი გმირობის ბრწყინავს ფურცელი,
საქართველოში კვლავ იკაშკაშებს
მზე შუქმარადი და ჩაუსვლელი“.

არ არსებობს ძალა, რომელსაც შეეძლოს ახალგაზრდა მებრძოლის გულის შეშინება. წითელი არმიის მეომარი მუდამ მზად არის დაიცვას საბჭოთა ქვეყნის წმინდათა-წმინდა მიწა-წყალი, განდევნოს მისი საზღვრებიდან საზიზღარი მტერი. გამარჯვების ურყევი რწმენა გამოსჭვივის წითელარმიელ ალ. ბეგაიძის ლექსის სტრიქონებიდან:

„მტერს ლომგულები ისევ
თავზე დავეცეთ მეხად,
როგორ შეაკრთობს, დასცემს
კლდეს გრიგალების შეხლა,
როგორ არ უნდა ელერდეს
კვლავ გამარჯვების სიმი,
როცა ლაჟვარდებს გვაფრქვევს
კრემლის ვარსკვლავთა სხივი“.

წითელარმიელი კ. ოსტროფსკი ასე მიმართავს სამშობლოს:

„ვერ შეგაშინებს მტერი ვერაგი,
თუნდ იყოს იგი რკინის მკვნეტელი,
მუდამ მტკიცეა და ურყეველი
შენი გარემო, შენი კედელი!“

ს. მანოშვილს ეკუთვნის საბჭოთა კავშირის გმირ ალ. პირმისაშვილისადმი მიძღვნილი სტრიქონები:

„სოფელს ელინა, ფრთხილობდა გმირი,
ციხაფერ განთიადს რომ დაელოდა,
და მრისხანება არტილერიის
მტერს არწივივით გადასცქეროდა“.

სერჟანტმა ხელაშვილმა თავისი ლექსი ტანკისტ ბიძაშვილს უძღვნა, მაგრამ იმავე ლექსში გვაცნობა, რომ ყველა, ვინც წარმატებით ანადგურებს მტერს, მისი ღვიძლი ძმა და ბიძაშვილია:

„ველები ტანკით გადაიქროლე,
შენ შეუმჩნევლად მუდამ გიცლია,
და ვაჟკაცურად ვინც კი იბრძოლებს,
ყველა ჩემი ძმა, ბიძაშვილია!“

დიდ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხს, გმირ წითელ არმიას წინ მიუძღვის ბრძენი ადამიანი დიდი **სტალინი**, რომლის ხელმძღვანელობითაც მუდამ ვიმარჯვებდით და კვლავაც გავიმარჯვებთ. გენიალურ მხედართმთავარსა და საბჭოთა კავშირის მარშალს მიუძღვნის თავის ლექსს წითელარმიელი ალ. ალექსიძე:

„წინ მიგვიძღვება სტალინი,
ჩვენი მამა და მშობელი,
ის გამარჯვების დროშაა,
სიცოცხლე დაუშრობელი,
ის მთელი ქვეყნის ფიქრია
და მზეა ამომავალი!“

წითელი არმიის მიერ გადახდილი გმირული ბრძოლების შესახებ გადმოგვცემენ თავიანთ ლექსებში, სერჟანტი გ. ჯოხაძე, წითელარმიელები გ. ტაბიძე, ი. ჯაჯანიძე და სხვები. მათი ლექსები გაგვაცდევინებენ წითელი არმიის მებრძოლთა მაღალ პოლიტიკურ-მორალურ განწყობილებასა და ურყევ გადაწყვეტილებას—რაც შეიძლება მალე განადგურონ მტერი.

მოქმედი არმია (ორიოლის სამხრეთით). სატანკო დესანტი. (საკადესის ფოტოქრონიკა).

რაფიელ ერისთავის ბიოგრაფიისათვის

მეტრიკული წიგნები, სადაც აღინიშნებოდა ხოლმე დაბადებანი და მონათვლის წესი, თვე, რიცხვი და ადგილი, შეპარულად იქნა საქართველოში 1818 წლის დასაწყისში[1]). დაბადების ორ, ბერიკაცალენტისა ტაბში იწერებოდა ერთად მთელი წლის განმავლობაში დიდი ფორმატის ერთ, წიგნში. წიგნები ინახებოდა ეკლესიებში.

ამ წიგნების შემოღებამდე კი დაბადების მოწმობის გაცემის ასეთი წესი იყო: მოწმეების დაფიცების, აღსარებითი დაკითხვისა და ჩვენების საფუძველზე ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სინოდალური კანტორა ამა თუ იმ პირზე იძლეოდა დაბადების მოწმობას. 1818 წლის შემდეგაც ათეული წლების განმავლობაში ასეთივე წესით ღებულობდნენ დაბადების მოწმობებს. მე გადავთვალიერე ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სინოდალური კანტორის მიერ გაცემული მეტრიკები და იმ დასკვნამდე მივედი, რომ 1860 წლამდე ეს წესი არ შეცვლილა. 1835 წელს მელიტონ ბარათაშვილმა ამ წესით მიიღო თავისი შვილის ნიკოლოზ ბარათაშვილის დაბადების მოწმობა[2]).

მე-19 საუკუნის ქართველი მწერლების დაბადების ადგილისა და დროის ზუსტ დადგენას დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ზოგან მეტრიკული ჩანაწერები ეკლესიებში არ შენახულა. მაგ., დღემდე არ იციან გიორგი ერისთავის დაბადების თვე და რიცხვი. გიორგი ერისთავის დაბადების თარიღი არც შეიძლებოდა შეტანილიყო საეკლესიო მეტრიკის წიგნში, რადგან იგი 1811 წელს დაიბადა. შეიძლება მხოლოდ წავაწყდეთ აღსარებითი წესით გაცემულ მოწმობას. (აღსარებითი წესით გაცემული მოწმობა ინახებოდა არა ეკლესიაში, არამედ ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სინოდალურ კანტორაში).

რაფიელ ერისთავის დაბადების თარიღად დღემდე ცნობილია 1824 წლის 1 აპრილი. „ამ თარიღს იხსენიებს შალვა რადიანი (იხ. რაფიელ ერისთავი, ტომი პირველი, 1935 წ.). მაგრამ შ. რადიანი იქვე სწერს: „რაფიელ ერისთავის ბიოგრაფია ძალზე შეუსწავლელია და დაუმუშავებელი. მისი ცხოვრების მთელი რიგი ღირსშესანიშნავი ეპიზოდები დღემდე სრულიად უცნობია ან არასაკმარისად არის გაშუქებული, ადგილი აქვს არევ-დარევასაც (მაგ., დაბადების ადგილსა და თარიღში და სხვ.)“.

ბ. თუმანოვი 1895 წ. გამოცემულ „Характеристики и воспоминания“-ში რაფიელ ერისთავის დაბადების თარიღად აღიარებს 1824 წელს, მხოლოდ არ იხსენიებს თვეს და რიცხვს. 1899 წლის „კვალში“ (№ 45) „რაფიელ ერისთავის იუბილეს გამო“ აღნიშნულია, რომ იგი დაიბადა 1824 წლის აპრილის პირველს, სოფელ ქისტაურში. ხოლო ა. ახნაზაროვი (საიუბილეო წიგნი, გამოცემა 1899 წ.) ამბობს შემდეგს: „ჩვენი მოხუცი პოეტი თავადი რაფიელ დავითის-ძე ერისთავი დაიბადა 1824 წლის 9 აპრილს ქართლის სოფ. ჭალაში და მონათლულია შემდეგ წლის პირველ აპრილს“.

ცენტრალურ საარქივო სამმართველოში აღმოჩნდა საქმე, რომელიც ადგენს რაფიელ ერისთავის დაბადების თარიღსა და ადგილს (ფონდი ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სინოდალური კანტორისა, საქმე № 5517). ამ საქმიდან სჩანს, რომ 1836 წ. დავით ერისთავს მიუმართავს სინოდალურ კანტორისათვის—მიეცათ მისთვის შვილის, რაფიელის დაბადების მოწმობა ბავშვის სასწავლებელში მისაბარებლად. № 5517 საქმეში (ფურც. 48, 49) ნათქვამია, რომ რაფიელ დავითის-ძე ერისთავი დაიბადა 1822 წელს, 6 თებერვალს, სოფ. ჭალაში და მონათლულია იმავე წლის 20 მარტს.

ამრიგად, ზემოხსენებული დოკუმენტის აღმოჩენის შემდეგ შეიძლება საბოლოოდ დადგენილად ჩაითვალოს, რომ რაფიელ ერისთავი დაბადებულა 1822 წლის 6 თებერვალს სოფელ ჭალაში.

ნინო ხოშტარია

1) იხ. საქმე საქ. ეკზარხოსის კანცელარიისა, ფონდი 139, № 2116. ცენტრარქივი.

2) იხ. საქმე ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სინოდალური კანტორისა, ფონდი 138, № 4953. ცენტრარქივი.

სერგეი მესხი

(გარდაცვალებიდან 60 წლისთავის შესრულების გამო).

პროფ. პაატა გუგუშვილი

„შრომის მეტი, წიგნებისა და კითხვის მეტი, სხვა რაღა ნუგეში დამრჩენია! სანამ შენ აქ იყავ, ჩემო კეკე, შენს მუდამ ნახვაში და შენთან უბედობაში ვპოებდი მე სიამოვნებასა და კმაყოფილებას. ახლა შენ აქ აღარ მყევხარ და დამრჩა მხოლოდ წიგნები და ჩემი საყვარელი დროება“,—ასე სწერდა თბილისიდან 1873 წ. ციურიხში თავის სატრფოს ეკატერინე მელიქიშვილს სერგეი მესხი, რომელმაც მთელი თავისი ფართო ცოდნა, დიდი ენერგია, ქონება და თვით სიცოცხლე შეალია ქართული კულტურის აღორძინებას.

სერგეი მესხის მთელი ბიოგრაფია „დროების“ ისტორიაშია. „დროების“ გამოცემა 1866 წ. დაიწყეს გ. წერეთელმა და ს. მელიქიშვილმა. 1869 წლის 10 აპრილიდან, გ. წერეთლის პეტერბურგს წასვლის გამო, „დროებისა“ და „საყოფლო გაზეთის“ დროებით რედაქტორად მიწვეულ იქნა 1867 წ. პეტერბურგის უნივერსიტეტში კურსდამთავრებული, ხოლო შემდეგ ქუთაისში სახელმწიფო ქონებათა სამმართველოს მდივნად მყოფი ს. მესხი. 1869 წლის 20 ნოემბრიდან „ორი გაზეთის რედაქტორობის სიმძიმის გამო“ გ. წერეთელმა „დროების“ რედაქტორობა საბოლოოდ გადასცა ს. მესხს.

ს. მესხის პუბლიცისტური შესაძლებლობანი იმთავითვე ფართო გასაქანს თხოულობდნენ და ამის შესაბამისად „დროება“ უნდა გარდაქმნილიყო. ს. მესხმა შესძლო გაზეთის გარშემო დაერაზმა ქართული მწერლობისა და პუბლიცისტიკის მთელი პლეადა: ი. ჭავჭავაძე, ნ. ნიკოლაძე, ა. წერეთელი, გ. წერეთელი, კ. ლორთქიფანიძე, დ. ბაქრაძე, მიქელაძე (მეგელე), რ. ერისთავი, გრ. თარხან-მოურავი, ა. ყაზბეგი, სტ. ჭრელაშვილი, ნ. ხიზანანშვილი, ა. ფრონელი და სხვ. თვით ს. მესხი მკითხველთ აუწყებს, რომ ახალი რედაქცია „ეცდება შეძლებისადაგვარად მისცის გაზეთს ჯეროვანი მიმართულება და მოშეტებული სიცხოველე და გახადოს ყოველგვარი ჩვენი მკითხველისათვის საინტერესო და სასარგებლო ორგანოდ“ (1869 წ., № 47).

ქართული პერიოდიკის ისტორიაში 1870 წელი აღსანიშნავია იმით, რომ „დროებამ“ ამ წელს მიიღო პოლიტიკური განყოფილების შემოღების ნებართვა. ამ დროიდან გაზეთი უფრო და უფრო ვრცლად ეხმაურება დაავლეთ ევროპის სახელმწიფოთა პოლიტიკურ ცხოვრებას: საფრანგეთ-პრუსიის ომს, პროლეტარიატის რევოლუციურ მოძრაობას, პარიზის კომუნას და სხვ. კერძოდ, საფრანგეთ-პრუსიის ომის საკითხში „დროება“ აშკარად ჰგმობს გერმანიის იმპერიალისტურ ზრახვებს და როდესაც ბეჭდავს გერმანიის რაინსტაგის დადგენილებას, რომ „ელზასი და ლოტარინგია პრუსიას უნდა დარჩესო“, იქვე ათავსებს რაინსტაგში გამოსვლას ბებელისას, რომელმაც განაცხადა, რომ „ელზასისა და ლოტარინგიის ძალით დაპერა დიდი შეცდომილება და დანაშაულება არის გერმანიის მხრითო“. (1871 წ. № 22).

უცხოეთისა და შინაური პოლიტიკური ცხოვრების შესახებ „დროებაში“ ხშირად იბეჭდება რადიკალური შეხედულებები. გაზეთი ამხელს ცარიზმის ბიუროკრატიის ბოროტმოქმედებას, გლეხობის ჩაგვრა-ყვლეფას, სოფლად და ქალაქად ვაჭართა და მევახშეთა პარპაშს. იგი ილაშქრებს პროლეტარიატის უზომო ექსპლოატაციის წინააღმდეგ და იცავს ქართული ენის, სკოლის, საერთოდ ეროვნული კულტურის ინტერესების დაცვისათვის.

1873-1894 წლებში ს. მესხი დასავლეთ ევროპაში მოგზაურობს, ხოლო „დროებას“ ნ. ნიკოლაძე და კ. ლორთქიფანიძე რედაქტირობენ—რიგრიგობით. ს. მესხი ახლოს ეცნობა ევროპის ხალხთა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებას, პერიოდიკას, პოლიგრაფულ მრეწველობას და ოცნებობს „დროების“ ყოველკვირეული ჟურნალის ნაცვლად სამდღიურ გაზეთად გადაკეთებაზე, პოლიტიკური განყოფილების გაფართოებაზე, ფორმატის გადიდებასა და უცხოეთში საკუთარი კორესპონდენტების გამრავლებაზე. თბილისში დაბრუნებისთანავე იგი ზრუნავს ამ მიზნის შესრულებაზე.

1876 წ. ქართულმა საზოგადოებამ ზეიმით აღნიშნა „დროების“ ათი წლისთავი. საიუბილეო ბანკეტზე გამოსულ ს. მესხის სიტყვაში გაზეთის მთელი კრედოა ლაკონიურად მოცემული: „ძალიან ყარგად მესმის, რომ კერძოდ მე კი არ მიცხადებთ ამ თანაგრძნობას, არამედ უცხადებთ იმ დროშას, რომლის ქვეშ ჩვენ ყველანი შეკრებილნა ვართ ალ. ეს დროშა მარტო ერთს გაზეთს ან როშელსამე მიმართულებას ანუ თაობას კი არ წარმოადგენს, ამ დროშაზე არ სწერია არც ბატონი და არც გლეხი, არც ახალი და არც ძველი თაობა—ეს არის დროშა ქართულის ლიტერატურისა“ (1876 წ. № 24).

აღსანიშნავია, რომ „დროება“ ქადაგებდა ამიერ-კავკასიელი ხალხების — ქართველების, სომხების, აზერბაიჯანელების ეროვნულ სოლიდარობასა და შეგობრობას. „ეს სამი ტომი დღეს კავკასიის აქეთა მხარეში მკვიდრი მოსახლენი არიან, ერთმანეთის დახმარებით აშენდებიან, ერთმანეთის მტრობით-კი დაიქცევიან“ (1869 წ., № 13). „დროების“ ასეთი პოზიციის შედეგი იყო ის, რომ გაზეთის საიუბილეო ზეიმში მონაწილეობა მიიღეს სომხეთისა და აზერბაიჯანის საზოგადო მოღვაწეებმა, მათს შორის ისეთმა ცნობილმა სომეხ პუბლიცისტებმა, როგორიც იყვნენ გრიგორ არწრუნი და აბგარ იოანიანი.

ს. მესხი აღფრთოვანებით ხვდებოდა ყოველი ქართული წიგნის გამოცემას, ყოველი ახალი პერიოდული ორგანოს გაჩენას. 1872 წ. გამოიცა კრებული „თარგმანი საამოსაკითხავ თხზულებათა“. ს. მესხი აღტაცებულია ამ წიგნით, მით უმეტეს, რომ იგი სთარგმნეს და გამოსცეს ქართველმა ქალებმა. არსდება გაზეთი „ივერია“ და ს. მესხი სწერს: „კეთილი იყოს იმის ჩასახვა ილ. ჭავჭავაძის და ბეს. ოღოლობერიძის აზრში... კეთილი იყოს, თუ მომავალს ჩვენ მოძმეს მარტო და მხოლოდ ლიტერატურული ინტერესები ექნება მხედველობაში და არა სხვა რამე“ (1876 წ., № 54).

ს. მესხმა თავისი გაზეთიდ დიდად შეუწყო ხელი ძოსახლეობაში ბეჭდვითი სიტყვისადმი ინტერესის გაძლიერებას. 1869 წელს, როდესაც ს. მესხი სათავეში ჩაუდგა „დროებას“, გაზეთს ჰყავდა სულ 240 ხელის ბოძერი, ხოლო 1875 წლის დამლევს—650, რაც იმ დროს დიდ მიღწევად ითვლებოდა. 1876 წ. „დროების“ საიუბილეო ნომერში ვკითხულობთ: „დღე არ გავა ახლა, რომ რედაქციას ფუთი-ექვსი ან ათი და მეტიც თუ წიგნი, თუ რამ შეეხიშვნა, სტატია ან კორესპონდენცია არ მოუვიდეს. ისე არაფერი დაიბეჭდება ახლა გაზეთში, რომ სადმე და რაიმე ლაპარაკი, ბაასი და ყაყანი და შფოთი არ ასტეხოს“ (№ 24).

1877 წ. დაიწყო რუსეთ-თურქეთის ომი და, ცხადია, უფრო გაიზარდა მოთხოვნილება გაზეთზე და ს. მესხიც ახერხებს, რომ „დროება“ ყოველდღიურ გაზეთად გადააკეთოს. ს. მესხი სწერდა: „არასოდეს არ ნახულა, რომ ჩვენში ხალხი (იგულისხმება მდაბიო მოსახლეობა) გაზეთს კითხულობდეს, წელს კი ისე იშვიათად გაივლიდა დღე, რომ ჩვენი გაზეთი 100-150-300 და ხან მეტიც არ გასაღებულიყოს ცალკე ნომრებათ და ისიც თითქმის სულ უბრალო ხალხში, კინტოებში, მენახშირეებში, სოფლიდან ჩამოსულ ხალხში, წერილ ვაჭრებში და სხვ. რასაკვირველია, ეს ობიანობას მიეწერება, მაგრამ ერთხელ კითხვას მიჩვეული ხალხი, მერე ძნელადღა მიატოვებს“ (1878 წ., № 1).

„დროება“ იყო პირველი და თანაც ერთად-ერთი ყოველდღიური ქართული გაზეთი. ეს გარემოება თავის-თავად ლაპარაკობს, თუ რამდენად დიდი უნდა ყოფილიყო ქართული პუბლიცისტიკისა და საერთოდ საზოგადოებრივობისათვის ამ გაზეთის მნიშვნელობა. თანამედროვე მკითხველებისათვის ძნელი წარმოსადგენია, თუ რა პირობებში უხდებოდა ს. მესხს „დროების“ წარმართვა. 1879 წელს, ს. მესხის რედაქტორობის ათი წლისთავზე, „დროების“ დამაარსებელი გ. წერეთელი სწერდა: „პირველად რომ „დროება“ გამოვიდა, იმის მოქმედების ასპარეზი არც-კი არსად იყო. იმის მკითხველებს ევროპის სახელმწიფოების არსებობა არც-კი არსად ეგონათ. მომეტებულმა ნაწილმა იმის მკითხველისამ არც-კი იცოდა, თუ ქვეყანაზე ინგლისელებს და ფრანცუზებს გარდა სხვა უცხო ქვეყნის ხალხები კიდევ იყო... ამ დროს განმავლობაში „დროების“ მოვალეობა ის იყო მხოლოდ, გონებითი საზრდო მიეცა ჩვენი ხალხისა და საზოგადოებისათვის... ხალხს კითხვის მასალა და პოლიტიკური ამბები არ გამოლეოდა. რა დროს თავის განკერძოებულს აზრებზე, პროგრამებზე და მიმართულებებზე ლაპარაკი იყო, რომ ხალხს მხოლოდ თვალის ახელა და ცნობის შეძენა სურდა შორეულსა და მახლობელს ხალხებზე. ამ დროის განმავლობაში „დროებას“ თავისი მუყაითობით და ბეჯითობით საასპარეზო ნიადაგი უნდა შეეფუშავებინა. იმას უნდა მოემზადებინა მისი მკითხველი საზოგადოება იმ ზომამდის, რომ თვითონ ამ საზოგადოების გულის წადილის გაგება შესძლებოდა, თვითონ გამხდარიყო იმ საზოგადოების, ხალხის აზრის და მიმართულების ნამდვილი გამომხატველი, რომლის გამოდევნაბისათვის „დროება“ მუშაობდა“ (1879 წ., № 10). და ყოველივე ეს იმ დროს უნდა გაეკეთებინა ქართულ გაზეთს, როდესაც სახელმწიფო დაწესებულებებში ქართული ენა აკრძალული იყო, როდესაც სკოლაში ქართული სიტყვის წამოცდენისათვის მოწაფეს სჯიდნენ, როდესაც არ არსებობდა არც ერთი ქართული ორგანიზაცია, რომელიც მატერიალურ და მორალურ დახმარებას გაუწევდა გაზეთსა და მის მუშაკებს.

1883 წლის 21 ივლისს (ძვ. სტ.) გარდაიცვალა ს. მესხი. მისი ღირსეული მემკვიდრე ივანე მაჩაბელი თავის სტატიაში წერდა: ს. მესხმა „დროების“ ხელმძღვანელობას რომ ხელი მოჰკიდა, „ის დრო იყო, როდესაც მრავალ მკითხველს ყოველი ქართული წიგნი „ცისკარი“ ეგონა, ფელეტონს მოწინავე წერილიდან ვერ არჩევდა და ზემოდან მოყოლებული ქვემომდე ჩათვლით კითხულობდა... და ამისთანა მკითხველთან უნდა ელაპარაკა სერგეი მესხს მუდამ-დღე პოლიტიკაზედ, მეცნიერებაზე, უნდა შეემუშავებინა ენა, უნდა ებრძოლა ყოველგვარი ზნეობრივისა და მატერიალურ შეწუხებასთან. მაგრამ ს. მესხმა თავი არ დაზოგა მხოლოდ „იქნისათვის, რომ იცოდა, რა ძლიერებაცა აქვს ყოველ დღე საქართველოს ყოველ კუთხეში მიღებულ გაზეთს; იცოდა, რომ ეს საქმე საშვილიშვილო საქმეა და უომისოდ ვერ დამკვიდრდებოდა წარმატება, ვერ აღორძინდებოდა ის ძლიერი ჭაბრაკი კაცობრიობის ისტორიისა, რომელსაც საზოგადოების აზრს ეძახიან“ (1883 წ., № 85).

ი. მაჩაბელი, რომელიც ამიერიდან შეიქმნა ქართული ეროვნული კულტურის უდიდესი დაწესებულების ხელმძღვანელი, საზოგადოებრივობას ჰპირდებოდა, რომ ს. მესხისაგან „უდროოდ დაობლებულ გაზეთს დედინაცვლობას არ გაუწევთ და შეძლებისამებრ ჭირში აღზრდილს ბოლოს მაინც მხიარულებას ვაჩვენებთ“.

ამაო იყო ეს შეპირება გულფიცხი და შუ